

Lärarytbildningsnämnden

Kompetensinventering inför ansökan om examensrätter inom lärarytbildningen

Inledning

LuN har beslutat (prot. 2009:1) att en inventering av kompetens inom lärarytbildningsområdet ska göras med anledning av de överväganden som presenteras i *En hållbar lärarytbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarytbildning* (SOU 2008:109), nedan benämnd *lärarytbildningsutredningen*. LuN tillsatte en arbetsgrupp under ledning av Tore Nilsson, HS-institutionen, och följande övriga ledamöter: Elin Eriksson, studeranderepresentant, Christina Hultgren, N-institutionen, Sara Ljungquist, HS-institutionen, Ingrid Nordqvist, P-institutionen och Jan Stattin, bitr rektor vid Vasaskolan, som extern representant. Arbetsgruppen överlämnar härmed sin rapport till LuN.

Bakgrund och arbetsformer

Inventeringsarbetet har initierats med anledning av de skrivningar som finns i lärarytbildningsutredningen. Enligt denna bör regeringen besluta om att samtliga lärosätens examensrätter enligt nuvarande ordning ska dras in och att förnyade ansökningar ska göras. Som motiveringar till detta anges 1) vid den senaste reformeringen av lärarytbildningen gavs generell examensrätt till alla lärosäten som då hade någon form av lärarytbildning, 2) det nu aktuella förslaget delar åter upp lärarytbildningen på två olika examina (s. 316), och 3) det finns en överretablering av (vissa delar av) lärarytbildningen i landet och utredarna eftersträvar samverkan, profilering och koncentration (s. 417f.).

Arbetsgruppen har haft tre sammanträden där delar av utredningen har bearbetats, förslag till format för kompetensinventering och redovisning har diskuterats, och diskussioner har förts kring vilka inriktningar högskolan i Gävle bör söka. Arbetsgruppens ordförande har haft informella överläggningar med chefen för lärarytbildningen och chefen för utbildnings- och forskningskansliet. Övriga ledamöter i arbetsgruppen har mellan mötena arbetat med att ta fram olika uppgifter. Under den här tiden har en annan grupp arbetat fram en ansökan masterexamen i utbildningsvetenskap. Då arbetsgruppens ordförande också knutits till mastergruppen har det nu aktuella arbetet väsentligen underlättats.

Utgångspunkter med lägesbeskrivning

Högskolan i Gävle har idag generell examensrätt inom lärarytbildningen och följande sökalternativ finns:

- Lärarytprogrammet, inriktning ämneslärare, 90 hp (LP90)

- Fritidsverksamhet – fritidspedagogik, 210 hp
- Skapande möten, förskola, 210 hp
- Matematik-naturvetenskapliga ämnen, tidigare år, 210 hp
- Naturvetenskap-teknik-matematik, förskola, 210 hp
- Svenska-engelska, tidigare år, 210 hp
- Svenska-matematik, tidigare år, 210 hp
- Svenska-samhällsorienterande ämnen, tidigare år, 210 hp

- Biologi-naturkunskap, gymnasieskolan, 270 hp
- Engelska, senare år och gymnasieskolan, 270 hp
- Historia, senare år och gymnasieskolan, 270 hp
- Idrott och hälsa, tidigare och senare år, 270 hp
- Matematik, senare år och gymnasieskolan, 270 hp
- Matematik-naturvetenskapliga ämnen, senare år, 270 hp
- Matematik-biologi, gymnasieskolan, 270 hp
- Matematik-fysik, gymnasieskolan, 270 hp
- Matematik-naturkunskap, gymnasieskolan, 270 hp
- Naturkunskap, gymnasieskolan, 270 hp
- Religion, senare år och gymnasieskolan, 270 hp
- Svenska, senare år och gymnasieskolan, 270 hp

Enligt lärarutbildningsutredningens förslag ska två yrkesexamina vara aktuella, grundlärare och ämneslärare (s. 319-344), vardera med fyra inriktningar enligt nedan:

Grundlärare

I. Grundlärare med inriktning mot förskola, 180 hp (s. 320-323)

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Grundläggande läs- och skrivinlärning, 7,5 hp

Grundläggande matematikutveckling, 7,5 hp

Grundläggande naturvetenskap och teknik, 7,5 hp

Estetiska läroprocesser och uttrycksätt, 7,5 hp

Barns utveckling, 15 hp

Omsorg, fostran och lärande, 15 hp

Barndom i historisk och nutida kontext, 7,5 hp

Förskolan i samverkan, 7,5 hp

Examensarbete: ett kandidatarbete i utbildningsvetenskap, 15 hp

II. Grundlärare med inriktning mot förskoleklass och årskurserna 1-3, 240 hp (s. 323-325)

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Engelska, 15 hp

Svenska, 45 hp

Matematik, 30 hp

Samhällsorientering, 15 hp

Naturorientering, 15 hp

Examensarbete: ett kandidat- och ett magisterarbete i utbildningsvetenskap, 15+15 hp

IIIa. Grundlärare med inriktning mot årskurserna 4-6, specialisering mot samhällsorientering, 240 hp (s 325-327)

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Engelska, 15 hp

Svenska, 30 hp

Matematik, 30 hp

Samhällsorientering, 30 hp

Naturorientering, 15 hp

Examensarbete: ett kandidat- och ett magisterarbete i utbildningsvetenskap, 15+15 hp

IIIb. Grundlärare med inriktning mot årskurserna 4-6, specialisering mot naturorientering, 240 hp (s. 325-327)

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Engelska, 15 hp

Svenska, 30 hp

Matematik, 30 hp

Samhällsorientering, 15 hp

Naturorientering, 30 hp

Examensarbete: ett kandidat- och ett magisterarbete i utbildningsvetenskap, 15+15 hp

IV. Grundlärare med inriktning mot fritidshem, 240 hp (s.326-330)

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Fritidspedagogik och lärande, 60 hp

Två sidosämnen om vardera 30 hp

Examensarbete: ett kandidat- och ett magisterarbete i fritidspedagogik och lärande, 15+15 hp¹

Ämneslärare

I. Ämneslärare med inriktning mot årskurserna 7-9 – två allmänna ämnen, 240 hp, magisterexamen

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Undervisningsämne I, 90 hp

Undervisningsämne II, 60 hp

Examensarbete: ett kandidat- och ett magisterarbete inom Undervisningsämne I med utbildningsvetenskaplig inriktning, 15+15 hp

Den här inriktningen kan kompletteras med ett femte år där den studerande antingen väljer ett tredje ämne om 60 hp för en breddad kompetens inom grundskolans årskurs 7-9, alternativt

¹ Här bör noteras att det huvudsakliga området för utbildningen inte föreslås vara utbildningsvetenskap!

fördjupning i Undervisningsämne I och II om vardera 30 hp för undervisning i gymnasieskolan. Det senare alternativet blir då identiskt med följande inriktning.

II. Ämneslärare med inriktning mot gymnasieskolan – två allmänna ämnen, 310 hp, masterexamen

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Undervisningsämne I, 120 hp

Undervisningsämne II, 90 hp

Examensarbete: ett kandidat- och ett masterarbete inom Undervisningsämne I med utbildningsvetenskaplig inriktning, 15+30 hp

För ämneslärarexamen med inriktning mot årskurserna 7-9 kommer det alltså att krävas 90 hp inom första undervisningsämnet. Dessutom ska ett examensarbete om 15 hp skrivas på grundläggande nivå och ett om 15 hp på avancerad nivå. Här bör noteras att, enligt utredningen, ska examensarbetet skrivas i inriktningens **första ämne**, vilket innebär att antalet möjliga examensämnen är starkt begränsade. Om detta blir verklighet kommer det sannolikt att ha stora konsekvenser för ”andra-ämnets” utvecklingsmöjligheter. Samma förutsättningar tycks gälla för inriktningen mot gymnasieskolan, där 120 hp krävs i Undervisningsämne I och 90 hp i Undervisningsämne II. Av de ämnen som torde vara aktuella för HiG att söka examensrätt i pekar utredningen ut följande ämnen som Undervisningsämne I: svenska, historia, matematik, biologi, fysik. Sammantaget pekar utredningen ut följande ämnen: svenska, svenska som andraspråk, engelska, religionskunskap, historia, matematik, fysik, kemi, biologi, naturkunskap.² Arbetsgruppen vill dock påtala att den ser det som osannolikt att en sådan strikt styrning av första- och andraämne blir verklighet. En annan möjlig tolkning är att det ämne som studenten väljer att fördjupa sig i (upp till 120 hp för gymnasieskolan alt, upp till 90 hp för årskurserna 7-9) är det ämne som utgör ”Undervisningsämne 1”, oavsett ordningen vid söktillfället).

III. Ämneslärare med inriktning på yrkesämnena, gymnasieskolan, 90 hp, högskoleexamen

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Utredningen pekar på det stora behov som finns av utbildade lärare inom den här gruppen och uppmanar lärosäten att i samverkan med berörda branscher och skolhuvudmän lösa frågor om bl a flexibel utbildning. Högskolan i Gävle har idag ingen yrkeslärarutbildning.

IV. Ämneslärare med inriktning på praktiska eller estetiska ämnen, 240 hp, magisterexamen

Inriktning på praktiska ämnen, grundskolan

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Praktiska ämnet, 90 hp

Sidoämne(n), 60 hp

² Utredningens lista upptar även andra ämnen, som dock inte bedöms aktuella för HiG i nuvarande läge.

Examensarbete: ett kandidat- och ett magisterarbete, 15+15 hp inom det praktiska ämnet med utbildningsvetenskaplig inriktning

Högskolan i Gävle har idag ingen utbildning av lärare med inriktning på praktiska ämnen.

Inriktning på estetiska ämnen, grundskola, gymnasieskolan, vuxenutbildningen, Kulturskolan

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Estetiska ämnet, 120 hp

Fördjupning alternativt andra ämne, 30 hp

Examensarbete, ett kandidat- och ett magisterarbete, 15+15 hp inom det estetiska ämnet med utbildningsvetenskaplig inriktning

Högskolan i Gävle har idag ingen utbildning av lärare i estetiska ämnen. Utredningen menar att en solid konstnärlig, didaktisk och vetenskaplig miljö måste finnas på de lärosäten som ska utbilda lärare i estetiska ämnen och att utbildningen därför ska koncentreras till de ”fåtal universitet och konstnärliga högskolor” där en sådan miljö finns idag (sid. 341).

Inriktning på idrott och hälsa, grundskola och gymnasieskola, 240 hp

Följande delar föreslås ingå:

Utbildningsvetenskaplig kärna, 60 hp

VFU, 30 hp

Grundskola 1-6

Grundskola 7-9

Gymnasieskola

Idrott och hälsa, 90 hp

Idrott och hälsa, 90 hp

Idrott och hälsa, 120 hp

Andra ämne I, 15 hp

Andra ämne, 30 hp

Fördjupning idrott och hälsa, 30 hp

Andra ämne II, 15 hp

Examensarbete: ett kandidat- och ett magisterarbete, 15+15 hp inom idrott och hälsa med utbildningsvetenskaplig inriktning

Utredningen menar att det finns en viss överetablering av idrottslärarutbildning i landet. Man konstaterar också att en ”etablerad vetenskaplig och didaktisk miljö” måste finnas kring området idrott och hälsa, samt att detta ”i dag endast finns vid ett fåtal lärosäten”. Utredningens slutsats är att en ”stark koncentration av idrottslärarutbildningen bör bli en följd av utredningens förslag” (sid. 342).

Bedömningskriterier

Som allmänna bedömningskriterier har använts följande kompetenskrav. Nivåerna utgår från de tidigare ämnesutvärderingar som HSV genomfört. Här ska dock framhålla att praxis skiftar mellan varje ämne och att vissa ämnen, med tydliga interna inriktningar, åläggs högre krav.

- För examen på kandidatnivå
 - Minst två disputerade inom relevanta ämnen
 - Minst två disputerade inom respektive undervisningsämne som ingår i utbildningen
- För examen på magisternivå
 - Minst fyra disputerade lärare inom relevanta ämnen, varav minst en senior forskare³

³ Med senior forskare avses här docent och professor.

- För examen på masternivå
 - Minst fem disputerade lärare inom relevant examensämne, varav minst två seniora forskare

Material

Arbetsgruppen har i stora stycken lutat sig på den kompetensinventering som gjorts i samband med högskolans ansökan om masterrättigheter i utbildningsvetenskap. Detta har väsentligt förenklat gruppens arbete. Kompetensinventeringen sammanfattas i form av beslutsunderlag för respektive inriktning och ålderskategorier, vilka biläggs rapporten. Förutom det material som tagits fram av masterexamensgruppen har arbetsgruppen tagit fram siffror för ämnena engelska, idrott och so, samt specifikt belyst kompetensen inom det som utredningen benämner utbildningsvetenskaplig kärna. Vad gäller de i utredningen framhållna ”övergripande perspektiven”, vetenskaplighet, internationalisering, historiskt perspektiv och IKT, har arbetsgruppen inkluderat dessa i sin inventering av den allmänna ämneskompetensen. Kompetensen redovisas i översikt i Bilaga X. I övrigt hänvisas dels till relevanta bilagor i ansökan om master i utbildningsvetenskap, dels till de av institutionerna tidigare inskickade kompetensinventeringarna.

Överväganden och rekommendationer

Arbetsgruppen gör följande överväganden i nuläget efter att ha gjort en övergripande kompetensinventering av lärarkompetens (antal lärare, andelar disputerade och seniora forskare) inom de relevanta områdena.

- Vi har god kapacitet att erövra **lärarexamen för grundlärare** inom samtliga inriktningar. Den didaktiska och pedagogiska kompetensen såväl som kompetensen inom områdena svenska och engelska bedöms som god. Arbetsgruppen vill dock påtala att ett generationsskifte pågår inom delar av so-områdets ämnesdidaktik och den kompetensen behöver tryggas (se också nedan, om samhällskunskap).
- Vi har god kapacitet att erövra **lärarexamen för ämneslärare inom allmänna ämnen i grundskolans årskurser 7-9** i de områden vi har idag, med reservation för idrott och hälsa (se nedan).
- Vi har god kapacitet att erövra **lärarexamen för ämneslärare inom allmänna ämnen i gymnasieskolan** i svenska, religionskunskap, historia och matematik. För ämnena engelska, fysik och kemi finns frågetecken kring kraven på senior forskarkompetens. Om minst två docenter/professorer krävs (vilket motsvarar kraven för enskild masterexamen) behöver dessa ämnen förstärkas för att examensrätter för gymnasielärare ska kunna sökas. Om däremot kraven motsvarande magisterexamen räcker inom de enskilda disciplinerna torde inga sådana hinder finnas.
- HiG har potentiellt goda möjligheter att ansöka om **ämneslärarexamen med inriktning mot idrott och hälsa**. Detta förutsätter dock ett nära samarbete med nuvarande idrottslärare och forskare inom CBF. CBF besitter en för idrottslärare mycket relevant kompetens inom flera centrala områden (fysiologi, ergonomi och arbetshälsa) och tillsammans med den goda ämnesdidaktiska kompetensen som finns inom idrottslärargruppen skulle HiG kunna erbjuda en konkurrenskraftig utbildning med en tydlig profil mot ergonomi och arbetshälsa, områden som efterfrågas i utredningen (sid. 341f.).
- **Svenska, matematik och engelska** är centrala ämnen inom hela lärarutbildningen, och arbetsgruppens bedömning är det är synnerligen viktigt att den vetenskapliga

kompetensen tryggas inom dessa områden. Arbetsgruppen rekommenderar därför starkt att en professor inom vardera området rekryteras.

- HiG bör inte söka lärarutbildningsexamen inom områden vi inte har idag, men där den ämnesmässiga kompetensen bedöms som god (till exempel företagsekonomi, teknologi och media). Huvudargumentet för detta är att en första ansökningsomgång endast ska ske utifrån nuvarande lärarutbildningar. Vidare kan konstateras att högskolan inte har någon organisation för vfu inom dessa områden och att den ämnesdidaktiska kompetensen är otillräcklig. I ett senare skede vore det dock önskvärt att inriktningar inom dessa ämnen kan utvecklas.
- HiG bör överväga att på sikt söka examensrätt inom samhällskunskap (gymnasieskolan). Där har vi god kompetens i de flesta ingående områdena (statsvetenskap, sociologi, nationalekonomi). Inom de ämnesdidaktiska delarna pågår ett generationsskifte och kompetensen bedöms idag därför som otillräcklig.

Avslutande reflektioner

Sammantaget kan konstateras att HiG torde ha goda förutsättningar för att erövra examensrätter inom de flesta av de i lärarutbildningsutredningen angivna inriktningarna vad gäller såväl grundlärare som ämneslärare. Arbetsgruppen vill särskilt framhäva det samarbete som idag finns mellan de institutioner som är engagerade i lärarutbildningen som en drivkraft för en samlat mycket hög vetenskaplig kompetens inom såväl generella delar som de delar som är specifika för olika inriktningar. I det här sammanhanget är det också viktigt att påpeka att HiG bör inrikta arbetet mot att söka så många examensrätter som möjligt, då stora delar av lärarutbildningarna är ömsesidigt beroende. Om vi försitter chansen till examensrätter för inriktningar mot gymnasieskolan blir också kvaliteten på övriga starkt lidande.

Arbetsgruppen vill också framhålla det goda samarbete med regionens kommuner som vuxit fram under åren, vilket bland annat resulterat i att VFU-organisationen fungerar mycket väl och att studenterna med närmast hundra procentig träffsäkerhet kan placeras så att VFU-perioderna motsvarar inriktning och ålder. Detta är långt ifrån fallet på många andra lärosäten.

Det kan konstateras att lärarutbildningsutredningen reser många frågor kring möjliga ämneskombinationer, examensnivåer och, vad gäller flera grundläroinriktningar och den utbildningsvetenskapliga kärnan, innehållet i den föreslagna lärarutbildningen. Den proposition som ska komma angående ny lärarutbildning väntas nu inte förrän i februari 2010. Högskolan bör under tiden fram till dess att propositionen kommer föra en fördjupad dialog med olika verksamhetsföreträdare kring lärarutbildningens ställning vid högskolan och så långt det är möjligt förbereda beslut kring omfattning, inriktningar och samverkan med andra lärosäten, en fråga som nuvarande arbetsgrupp inte alls berört.

Slutligen vill arbetsgruppen understryka vikten av att lärarutbildningen även fortsättningsvis ses som hela högskolans angelägenhet. Fler ämnen, forskare och lärare än idag skulle kunna engageras i lärarutbildningen, och det är arbetsgruppens förhoppning att lärarutbildningens intressen beaktas i det fortsatta organisationsarbetet.

Tore Nilsson (HS)
sammankallande

Elin Eriksson
studeranderepresentant

Christina Hultgren (N)

Sara Ljungquist (HS)

Ingrid Nordqvist (P)

Jan Stattin, Vasaskolan
Repr. för samverkanskommunerna

Bilagor

Kompetensinventering